

Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-029-и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Пиров Аламшо Каримович дар мавзуи «Хувияти чандсатҳӣ ва хусусиятҳои ташаккули он дар фазои бисёрфарҳангӣ (таҳлили фалсафӣ-иҷтимоӣ)», барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои фалсафа аз рӯйи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ (илмҳои фалсафӣ)

Ҷаҳонишавӣ, принсипҳои низомсозии ҷомеа ва шахсиятро ба ҷунбиш дароварда, бисёр тасаввурҳои муқарраршударо ба мушкилот табдил медиҳад. Яке аз ҷунин масъалаҳои асосӣ проблемаи хувият аст, ки тибқи назари С. Хантингтон – ин сайёу талоши халқҳо ва миллатҳо барои ҷавоб ба саволи мо кистем?, мебошад. Пӯёии динамикии инвариантҳои семантикии дорои хусусияти муҳим, аз қабилӣ миллат, давлат, арзишҳои динӣ, анъанаҳои фарҳангӣ, менталитет парадигмаи амалкунандаи таҳқиқоти фалсафиро мушкил гардонид, дар назди афкори иҷтимоӣ масъалаҳои концептуалии дорои хусусияти бунёдиро ба миён мегузарад.

Афзоиши тамоюлҳои объективии ҳамгирӣ дар ҷаҳон, ки боиси робита ва амалҳои муштарак дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеаи муосир мегардад, бо раванди на камтар аз устувори муқовимат ба зухуроти ҷаҳонишавии иқтисод ва соҳаи маънавиёт дар шакли эътирози ҷомеаҳои алоҳидаи этникӣ ва фарҳангии минтақаҳо ва кишварҳои гуногун ба вучуд меояд. Гузашта аз ин, тарси аз даст додани фарҳанг, асолат ва вижагҳои худ дар ин шароит, ки қариб ба ҳамаи халқҳо хос аст, дар сатҳи давлатҳое, ки хувияти миллӣ, манфиатҳои миллӣ-давлатии худро ҳифз мекунанд, низ зухур меёбад. Ба ҳамин тариқ, инсоният бо ҷолишҳои дучониба дучор мешавад. Аз як ҷониб, худшиносии шахсӣ, эҳсоси хувияти фарҳангӣ баланд мегардад, аз ҷониби дигар, мубодилаи мутақобила байни одамон, халқҳо ва тамаддунҳо боз ҳам вусъат меёбад.

Афзоиши худшиносии миллиро як ақсуламали дифоӣ нисбат ба стандартҳои ҳаёти иҷтимоӣ низ метавон арзёбӣ кард. Гуногунии фарҳангӣ ва хувияти миллӣ имрӯз таҳти таҳдид қарор доранд, сайёу кӯшиши ба инсоният бо зурӣ таҳмил намудани ҳар як амсила ҳамчун амсилаи ягонаи ҳақиқӣ ва тамоми гуногунии онро дар зери як қолаб баробар намудан, бартарӣ касб менамояд. Аз ин рӯ, ақсуламали халқҳо-муҳофизати худ ва асолати ҳеш табиӣ ба вучуд меояд. Тамоюлҳои афзоиандаи зиддиглобалистӣ бо он алоқаманд аст, ки одамон намехоҳанд намояндаи кадом як олами умумии бечехра, балки барандагони як ҷомеаи мушаххаси этникию фарҳангӣ ва миллӣ бошанд.

Хувият як падидаи мураккаби бисёрҷанба ва бисёрсатҳа буда, омӯзиши он ҷанбаҳои иҷтимоӣ, иҷтимоӣ-фалсафӣ, равонӣ, фарҳангӣ ва махсусан,

этникиро дар бар мегирад. Ба вай ҳамчун падидаи иҷтимоӣ гуногунсифатӣ, нисбият ва пӯёии динамикӣ хос аст. Хувият дар давраи ҷаҳонишавӣ бо фасеҳӣ, тағйирпазирӣ, афзунӣ ва нопуррагӣ фарқ мекунад.

Тафсири иҷтимоию фалсафии чандсатҳии хувият ҳамчун падидаи мураккаби бисёрсатҳа, ки омӯзиши он ҷанбаҳои иҷтимоӣ, равонӣ, фарҳангӣ, динӣ ва этникии муносибро дар худ муттаҳид менамояд, дода шуда, мушкилот ва зиддиятҳои асосии рушди хувият умуман ва чандсатҳии он махсусан дар раванди ҷаҳонишавӣ муайян карда шудааст, ки сохтор ва мазмуни дохилии онро ба таври назаррас тағйир медиҳанд. Аз ҷумла: мушкилоти ҳифзи хувияти миллӣ дар заминаи таҳкими равандҳои ҳамгирӣ, таносуби анъанаҳо ва арзишҳои фарҳангии мухталиф, амсилаҳои алтернативии муосир ва «бархӯрди хувиятҳо», партикуляризм (ҷудоихоҳӣ) ва универсализм, ҳамгирӣ, тафрика, ҷаҳонишавӣ, маҳалгарӣ ва ғайра аз ҷумлаи хамин зухуротҳост.

Аз ин дидгоҳ таҳқиқи масъалаи мазкур, ки аз ҷониби диссертант Пиров А.К. татбиқ шудааст, барои илмҳои ҷамъиятшиносии мо ҷолиб ва аз арзиши муносиби илмӣ бархӯрдор аст. Яъне бо итминон метавон гуфт, ки рисолаи Пиров А.К. дар мавзӯи «Хувияти чандсатҳӣ ва хусусиятҳои ташаккули он дар фазои бисёрфарҳангӣ (таҳлили фалсафӣ–иҷтимоӣ)», ба масъалаҳои муҳимми даврони тағйирпазирӣ ҷомеаи тоҷикистонӣ ҳамчун як кишвари тозаистиклол бахшида шудааст. Ба андешаи муаллиф ташаккули ҷомеаи муосир омили муҳимми рушди давлатдорӣ демократӣ, ҳуқуқбунёд ва ҷомеаи воқеан озод, таҳаммулпазир ва таҳкими ҷомеаи фарҳангӣ мебошад.

Автореферати диссертатсия дар ҳаҷми 56 саҳифа омода гардида, ҳолатҳои асосии интишори диссертатсияро амсоли мубрамият, сатҳи таҳқиқи мавзӯ, объект, предмет, мақсад, вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои назариявӣ, амалӣ ва методологияи таҳқиқот, пойгоҳи таҳқиқот, навгонии илмӣ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо, саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия, интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия ва қисмати асосии қори илмиро дар бар мегирад.

Аз муҳтавои автореферат маълум мегардад, ки дар диссертатсия, муаллиф бо таъки ба ахбори манобеи фалсафӣ иҷтимоӣ ва таҳқиқоти илмӣ муосир масъалаҳои шарҳу тавзеҳи мафҳумҳои асосӣ ва равишҳои таҳқиқи онҳо дар фалсафаи иҷтимоӣ, таҳқиқи масъалаи хусусияти ташаккулёбии хувияти чандсатҳӣ дар назарияҳои муосири иҷтимоӣ, унсурҳои таърихӣ дар таркиби хувияти тоҷикон ва нақши онҳо дар таъмини ҳамзистии мусолиҳатомези қавмӣ, масъалаи таносуби хувиятҳои миллӣ ва хурдақавмӣ дар фазои бисёрфарҳангии ҷомеаҳои муосири дар ҳоли тағйирёбиро мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Муаллиф аз методу равишҳои илмҳои ҷомеашиносии истифода намуда, доир ба мафҳумҳои асосии таҳқиқот, ташаккули концепсияҳои гуногун, методологияи омӯзиши масъалаи мазкур маълумоти муфассал дода, тавассути методологияи дурусти илмӣ мавзӯро таҳлил

намудааст. Дар ҳамин замина диссертант, ба хувияти чандсатҳӣ чунин таъриф додааст: **Хувияти чандсатҳӣ** ин чунин низоми кушодаи мураккаби хувиятёбиест, ки аз сатҳи чомапазирӣ ва қобилияти инсон барои муайян кардани мансубияти худ ба шохисҳои шахсӣ, гурӯҳӣ ва иҷтимоию фарҳангӣ бармеояд.

Муҳаққиқ дуруст таъкид менамояд, ки вусъат гирифтани раванди ҷаҳонишавӣ ба муҳочирати аҳоли дар фазои чомаи пасошуравӣ оварда расонд, ки он ба тағйири таркиби аҳолии ин кишварҳо мусоидат намуд. Ин раванд чомаи тоҷикистониро низ сарфи назар накардааст. Диссертант, доир ба мафҳумҳои таҳқиқот маълумот дода аз ҷумла қайд менамояд: «дар тафовут аз «муоширати байнимиллӣ» категорияи амали муштараки этникӣ-фарҳангӣ мафҳумро аз ҷиҳати худмуайянсозии фарҳангӣ-этникии халқ, ки ба сатҳи милливу шаҳрвандӣ мегузарад ва фарҳанг дар муколамаи байни гурӯҳҳои гуногуни субэтникӣ (ақаллияти қавмӣ) нақши миёнаравро мебозад, инъикос менамояд. Амали муштараки этникӣ-фарҳангӣ фазоест, ки ба воридшавии намодҳои умумимиллии хувият ба сохтори худмуайянкунии гурӯҳҳои субэтникӣ (ақаллияти қавмӣ) мусоидат менамояд» (автор. с. 28). Ба андешаи муаллиф, иртиботи маънидор миёни аъзоёни чома ҳамчун шартҳои муҳимми барқарорӣ он дар сурате ба даст меояд, ки агар хувияти афзалиятдоштаи чомаи миллӣ зарфияти маънисозӣ дар асоси пояҳои фарҳангӣ, талаботи рушди чома, ҳамбастагии гуногунҷанбаи мардум, дарки мушорикати сиёсӣ ва ғайраҳо дошта бошад.

Диссертант Пиров А.К. дар боби ниҳонии диссертатсияи худ бозтоби заминаҳои иҷтимоии таъмини ҳамзистии мусолиҳатомези этникӣ дар чомаи тоҷикистонӣ, нақши анъанаҳои миллӣ дар ташаккули ҳамзистии мусолиҳатомези қавмӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ, тамоюлоти бо манфиатҳои сиёсӣ омехтани ҳисси худогоҳии қавмӣ дар ҷаҳони муосир, ҷойгоҳи таҳкими эътимоди байниқавмиро дар таъмини суботи ҷамъиятии кишварҳои Осиёи Марказӣ мавриди таҳқиқ қарор додааст. Дар ин қисмати рисола таъкид мешавад, ки хусусият ва мазмуни амалҳои муштараки этникӣ-фарҳангӣ аз навҳои муносибатҳои истехсолӣ, ки асоси онҳоро ташкил медиҳанд ва дар навбати худ бо низоми муносибатҳои иқтисодӣ ва иқтисодӣ-иҷтимоӣ муайян мегарданд, вобаста мебошанд. Амали муштараки этникӣ-фарҳангӣ ба андешаи муаллиф, «фазоест, ки ба воридшавии намодҳои умумимиллии хувият ба сохтори худмуайянкунии гурӯҳҳои субэтникӣ (ақаллияти қавмӣ) мусоидат менамояд. Дар он шартҳои мавҷудият ва тамоюл ба арзишҳои ҳар як гурӯҳи этникӣ (қавмӣ) аз амали этникӣ ва амали тамоюлҳои дигари фарҳангӣ вобастаанд» (автор. с. 32).

Авторафёрат комилан ба ғоя ва хулосаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ мувофиқ буда, моҳияти масъалаҳои дар диссертатсия таҳлилшударо инъикос менамояд. Диссертатсия бо мантиқи баён, асоснокии хулосаҳо, истифодаи дурусти дастгоҳи категориалӣ фарқ мекунад. Муаллиф, таҳқиқоти диссертатсионии худро бо натиҷагирӣ ва тавсияҳо доир ба истифодаи амалии натиҷаҳои рисолаи таҳқиқотӣ ба анҷом расонидааст.

Умуман, мазмуни рисола аз он гувоҳӣ медиҳад, ки муаллиф таҳқиқоти ҷиддӣ ва мустакилонаи дорои аҳамияти назариявӣ амалиро ба амал баровардааст.

Лекин дар баробари ҷой доштани муваффақиятҳо дар автореферати диссертатсияи доктории Пиров А.К. камбудихо низ ба назар мерасад, ки чунин ишора мешавад:

1. Дар муқаддимаи диссертатсия дар баҳши «мубрамияти мавзуи таҳқиқот» хуб мешуд, ки аҳамияти мавзуи интихобшударо бештар мушаххас менамуд.

2. Дар автореферат баъзе сахву хатоҳои грамматикӣ ва техникӣ мавҷуданд.

Бояд гуфт, ки эродҳои овардашуда ба арзиши илмӣ диссертатсия таъсир намерасонанд. Аз мазмун ва муҳтавои автореферат чунин бармеояд, ки диссертатсияи доктории Пиров А.К. дар мавзуи «Ҳувияти чандсатҳӣ ва хусусиятҳои ташаккули он дар фазои бисёрфарҳангӣ (таҳлили фалсафӣ-иҷтимоӣ)», ба талаботи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ сазовор мебошад.

Тақриз дар асоси талаботи «Низомномаи Шурои диссертатсионӣ» ва «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, таҳия ва манзур гардидааст.

Муқарриз:

Доктори илмҳои фалсафа, профессори
кафедраи фанҳои ҷомеашиносии
Донишгоҳи техникии Тоҷикистон
ба номи академик М.С. Осимӣ

Раҳимов М.Х.

Суроға: 734025, ҶТ, ш. Душанбе,

кӯчаи академикҳо Раҷабовро, 11

Тел.: (+992)918827393

Почтаи эл.: rakhimov@mail.ru

Имзои М.Х. Раҳимовро таърифи ҷомеашиносӣ:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси

ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ

«___» _____ 2022 с.

Шарипова Д.